राज्यात माहे जून ते सप्टेंबर २०२५ मध्ये अतिवृष्टी व पूर आपत्तीमुळे बाधितांना विशेष मदत पॅकेज (Relief Package) घोषित करण्या बाबत...

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
शासन निर्णय, क्रमांक:- सीएलएस-२०२५ /प्र.क्र.३६५ /म-३ (मदत-१),
दिनांक:- १० ऑक्टोबर, २०२५

वाचा:- १) शासन निर्णय, क्रमांक: संकिर्ण-२०१७/प्र.क्र.१७३/२०१७/म-७, दि. ०७ ऑक्टोबर, २०१७
२) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. सीएलएस-२०२२/प्र.क्र.३४९/म-३, दि.२७.०३.२०२३
३) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. एससीवाय-०४/२०२५/प्र.क्र.५०/म-११, दि.०६.०५.२०२५
४) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. एससीवाय-०४/२०२५/प्र.क्र.५६/म-११, दि.३०.०५.२०२५
५) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. सीएलएस-२०२५ /प्र.क्र.३६५ /म-३ (मदत-१), दि.०९.१०.२०२५

प्रस्तावना :

राज्यातील बहुतांशी जिल्ह्यांमध्ये जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत मोठ्या प्रमाणात अतिवृष्टी व पुरामुळे आपत्ती उद्भवलेली आहे. यामुळे शेतकऱ्यांचे शेतीपिक नुकसान, शेतजमीन खरडून जाणे, विहिरीचे नुकसान, मनुष्य व पशुहानी, घर पडझड, घरातील वस्तू/साहित्य नुकसान, वैयक्तिक तसेच सार्वजनिक मालमत्तेचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झालेले आहे. पुरामुळे बाधित/ तात्पुरत्या स्थलांतरित कुटुंबांना तातडीची मदत पुरविण्याची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

विभागीय आयुक्तांकडून व कृषी विभागाकडून नुकसानीबाबत प्राप्त तपशिलानुसार जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत शेतीपिक, शेतजमीन नुकसान तसेच वैयक्तिक व सार्वजनिक मालमत्तेचे झालेले नुकसान विचारात घेऊन शासनाने दि. ७ ऑक्टोबर २०२५ रोजी घेतलेल्या निर्णयानुसार बाधितांना/ आपदग्रस्तांना विशेष मदत पॅकेज (Relief Package) देण्याचा निर्णय घेण्यात आला होता. त्यानुषंगाने संदर्भ क्र. ५ नुसार विशेष मदत पॅकेज व सवलती एकत्रित घोषित केल्या होत्या. तथापि, विशेष मदत पॅकेज व सवलती या स्वतंत्र बाबी असल्याने त्याबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

<u>शासन निर्णय</u> :

राज्यात जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत (खरीप हंगाम) अतिवृष्टी व पुरामुळे शेतीपिकाचे नुकसान, शेतजमीन खरडून जाणे, विहिरीचे नुकसान, मनुष्य व पशुहानी, घर पडझड, घरातील वस्तू/साहित्य नुकसान, वैयक्तिक तसेच सार्वजनिक मालमत्तेचे नुकसान झालेले आहे. अतिवृष्टी व पुर आपत्तीमुळे बाधितांना खालीलप्रमाणे विशेष मदत पॅकेज (Relief Package) देण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे:-

२. मदत:

क्र	बाब	राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीचे मदतीचे दर व निकष
१	आपातग्रस्त मृत व्यक्तींच्या कुटुंबियांना देय आर्थिक सहाय्य	मृत व्यक्तीच्या वारसांना रु.४.०० लाख
२	अवयव अथवा डोळे निकामी झाल्यास देय आर्थिक सहाय्य	• ४० ते ६०% अपंगत्व आल्यास रू ७४,०००/- • ६०% पेक्षा अधिक अपंगत्व आल्यास रू २.५० लक्ष
३	जखमी व्यक्ती इस्पितळात दाखल झाला असल्यास	• १ आठवड्यापेक्षा अधिक कालावधी असल्यास रू.१६,०००/- • १ आठवड्यापेक्षा कमी कालावधी असल्यास रू.५,४००/-
४	पूर्णत: नष्ट झालेल्या पक्क्या/कच्च्या घरांसाठी	• रू.१,२०,०००/- प्रति घर सपाट भागातील • रू.१,३०,०००/-डोंगराळ भागातील
५	अंशत: पडझड झालेल्या घरांसाठी (किमान १५%)	• रू.६५००/- प्रति घर (पक्क्या घरांसाठी) • रू.४०००/- प्रति घर (कच्च्या घरांसाठी)
६	झोपडी	रू.८०००/- प्रति झोपडी
७	गोठा	रू.३०००/- प्रति गोठा
८	मृत जनावरांसाठी	• दुधाळ जनावरे - रू.३७,५००/- प्रति जनावर • ओढकाम करणारी जनावरे - रू.३२,०००/- प्रति जनावर • लहान जनावरे - रू.२०,०००/- प्रति जनावर • शेळी/ मेंढी -- रू.४०००/- प्रति जनावर • कुक्कुटपालन- रु.१०० प्रति कोंबडी (दि. २७.०३.२०२३ च्या शासन निर्णयानुसार SDRF निधीतून व वाढीव मदत राज्य निधीतून देण्यात येईल.)

९	शेतीपिकांच्या नुकसानीसाठी	• जिरायत पिके - रू.८५००/- प्रति हेक्टर, ३ हेक्टरच्या मर्यादेत • आश्वासित सिंचनाखालील (बागायत) पिके - रू.१७०००/- प्रति हेक्टर, ३ हेक्टरच्या मर्यादेत • बहुवार्षिक पिके - रू.२२५००/- प्रति हेक्टर, ३ हेक्टरच्या मर्यादेत (२ हेक्टर पर्यंत SDRF निधीतून व वाढीव १ हेक्टर मदत राज्य निधीतून देण्यात येईल.)
१०	शेतजमीनीचे नुकसान	• नैसर्गिक आपत्तीमध्ये शेतजमीनीवरील गाळ काढणे - रू .१८०००/- प्रति हेक्टर • दरड कोसळणे/जमीन खरडणे, खचणे व नदी पात्र /प्रवाह बदलल्यामुळे शेत जमीन वाहून जाणे यासाठी शेतकऱ्यांना रू.४७०००/- प्रति हेक्टर (२ हेक्टर पर्यंत SDRF निधीतून व पुढील मदत राज्य निधीतून देण्यात येईल.)
११	मत्स्य व्यवसाय	मत्स्य व्यवसायिकांना बोटींची दुरुस्ती, जाळी यासाठी मदत- • रु.६००० बोटींची अंशत: दुरुस्ती • रु.१५,०००/-पुर्णत: नष्ट झालेल्या बोटीकरिता • रु.३००० अंशत: बाधित झालेल्या जाळयांच्या दुरस्तीसाठी • रु.४००० पुर्णत: नष्ट झालेल्या जाळयांसाठी

३. वरील परिच्छेद क्र. २ मधील नमूद करण्यात आलेल्या मदती व्यतिरिक्त अन्य बाबींसाठी संदर्भ क्र. २ च्या शासन निर्णयानुसार मदत अनुज्ञेय राहील.

४. **कृषी विभाग**

ज्या शेतकऱ्यांना अतिवृष्टी/पूर इत्यादींमुळे राष्ट्रीय नैसर्गिक आपत्ती प्राधिकरणाच्या नियमानुसार नुकसान भरपाई देय ठरते अशा शेतकऱ्यांना येत्या रब्बी हंगामामध्ये बियाणे व इतर अनुषंगिक बाबींकरिता प्रति हेक्टरी रु. १०,०००/- (अक्षरी दहा हजार रुपये) प्रमाणे (३ हेक्टरच्या मर्यादेत) अतिरिक्त मदत/अर्थसहाय्य मदत व पुर्नवसन विभागाकडून राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी (SDRF) अंतर्गत देण्यात येईल. सदरची मदत हि उपरोक्त परिच्छेद २ मधील क्र. ९ मधील मदती व्यतिरिक्त (वाढीव) असेल.

५. **पशु संवर्धन विभाग**

राज्यात जून ते सप्टेंबर या कालावधीत झालेल्या अतिवृष्टीमध्ये मोठे पशुधन, लहान पशुधन व कुक्कुटपक्षी मृत अथवा वाहून गेले आहेत. तसेच जनावरांच्या गोठ्यांचेही नुकसान झाले आहे. नुकसानग्रस्त पशुपालकांना शासन निर्णय दि. २७ मार्च, २०२३ च्या निकष व दरानुसार नुकसान

भरपाईची रक्कम केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय नैसर्गिक आपत्ती निधीमधून देण्यात येईल. तसेच दि. २७ मार्च, २०२३ च्या निकषाबाहेरील वाढीव पशुधन हानी झालेल्या पशुधनाच्या नुकसानीची भरपाई करतांना कमाल पशुधनाची अट शिथिल करुन नुकसान भरपाई देण्यात येईल. यासाठी लागणारा अतिरिक्त निधी राज्याच्या नैसर्गिक आपत्ती निधीमधून उपलब्ध करुन देण्यात येईल.

याबाबतची कार्यवाही जिल्हा स्तरावरुन उणे प्राधिकारानुसार करण्यात येईल. नुकसानग्रस्त पशुधनाची नुकसान भरपाई अदा करण्यासाठी कार्यप्रणाली/ मार्गदर्शक सूचना पशुसंवर्धन विभागाकडून निर्गमित करण्यात येतील.

६. मत्स्यव्यवसाय

राज्यात जून ते सप्टेंबर २०२५ या महिन्यात झालेल्या अतिवृष्टीमुळे जाळी, बोटी, मत्स्यबोटुकली, मत्स्यसाठा व मत्स्यबीज केंद्र याचे मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झालेले आहे. राष्ट्रीय नैसर्गिक आपत्ती प्राधिकरणाच्या नियमानुसार मत्स्य व्यावसायिकांना महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णय दि. २७ मार्च २०२३ मधील तरतूदीनुसार अयांत्रिकीकृत बोटीची दुरुस्ती/बदलण्यासाठी आणि खराब झालेली हरवलेली जाळी यासाठी रू. ६०००/- बोटीची अंशत: दुरुस्तीसाठी, रु.३,०००/- अंशत: बाधित झालेल्या जाळ्यांच्या दुरुस्तीसाठी, रु.१५,०००/- पूर्णत नष्ट झालेल्या बोटींकरिता, रु. ४,०००/- पूर्णत: नष्ट झालेल्या जाळ्यांसाठी निकष निर्धारीत केले आहेत. अल्पभुधारक शेतकऱ्यांकरिता मत्स्यबीज शेतीसाठी निविष्ठा मदत रू.१०,०००/- प्रति हेक्टर निकष निर्धारीत केले आहेत. त्यानुसार देय ठरणारी नुकसान भरपाई केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय नैसर्गिक आपत्ती प्राधिकरणाच्या निकषामध्ये बसणाऱ्या नियमानुसार देण्यात येईल. राष्ट्रीय नैसर्गिक आपत्ती प्राधिकरणाच्या (NDRF) च्या निकषात न बसणारे तथापि, अतिवृष्टिमुळे नुकसान झालेले मत्स्यसाठा व मत्स्यबीज केंद्र याचीही नुकसान भरपाई राज्य निधीतून देण्यात येईल, अतिवृष्टिमुळे मत्स्यव्यवसायिकांचे झालेल्या नुकसान भरपाई बाबतच्या मार्गदर्शक सूचना/कार्यप्रणाली मत्स्यव्यवसाय विभागामार्फत निर्गमित करण्यात येईल.

७. रोजगार हमी योजना (मनरेगा) विभाग

जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत अतिवृष्टी व पुरामुळे शेतकऱ्यांच्या शेतजमिन खरडून जाऊन झालेल्या नुकसानीसाठी शासन निर्णय दि.२७ मार्च २०२३ च्या निकष व दरानुसार मदत व पुनर्वसन विभागाकडून मदत अनुज्ञेय राहील.

या मदती व्यतिरिक्त जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत रोजगार हमी योजना (मनरेगा) विभागामार्फत शेतकऱ्यांच्या शेतजमिनी लागवडी योग्य करण्यासाठी जास्तीत जास्त रु. ३ लाख प्रति हेक्टर या मर्यादेत व २ हेक्टर पर्यंत कमाल रु. ५ लाख अनुज्ञेय राहील. याबाबतची संविस्तर कार्यप्रणाली/मार्गदर्शक सूचना रोजगार हमी योजना (मनरेगा) विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निर्गमित

करण्यात येतील. यासाठी रोजगार हमी योजना (मनरेगा) विभागामार्फत आवश्यक निधीबाबत कार्यवाही करण्यात येईल.

८. रोजगार हमी योजना विभाग (विहीरी)

जून ते सप्टेंबर २०२५ या कालावधीत अतिवृष्टी व पुरामुळे खचलेल्या व बुजलेल्या सिंचन विहिरी दुरुस्तीच्या कामासाठी प्रत्यक्ष खर्चास किंवा प्रति विहिर कमाल मर्यादा रु. ३० हजार यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती लाभार्थ्यास अनुज्ञेय राहील.

याबाबतची कार्यप्रणाली/मार्गदर्शक सुचना रोजगार हमी योजना विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निगर्मित करण्यात येतील. त्याचप्रमाणे यासाठी आवश्यक निधीबाबतही कार्यवाही रोजगार हमी योजना विभागामार्फत करण्यात येईल.

९. पायाभुत सुविधा

अतिवृष्टी व पुरामुळे बाधित झालेल्या खालील विभागांतर्गतच्या तातडीच्या व आवश्यक कामांसाठी रुपये १० हजार कोटीची विशेष पॅकेज असून याबाबत प्रशासकीय, तांत्रिक व आर्थिक बाबी संदर्भात संबंधित विभागाने नियोजन व वित्त विभागाच्या मान्यतेने स्वतंत्रपणे कार्यवाही करावी

अ) ग्रामविकास
ब) सार्वजनिक बांधकाम
क) जलसंपदा
ड) ऊर्जा

१०. याबाबत दि. ०९.१०.२०२५ रोजी निर्गमित केलेला संदर्भ क्र. ५ येथील शासन निर्णय अधिक्रमित करण्यात येत आहे.

११. राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन माहिती प्रणाली (NDMIS):-

शासनाने दिलेल्या मदतीच्या विशेष पॅकेज मधील योजना, उपक्रम/ कामे यांचे भौतिक व आर्थिक उद्दीष्ट्ये/साध्ये याबाबतची माहिती केंद्र शासनाच्या NDMIS पोर्टलवर भरण्यात यावी. तसेच याबाबतच्या खर्चाचा अहवाल विहित विवरणपत्रात शासनास सादर करावा.

१२. ई-केवायसी (e-KYC):-

ज्या शेतकऱ्यांची ॲग्रीस्टॅक मध्ये नोंदणी होऊन ॲग्रीस्टॅकमध्ये ई-केवायसी झाली आहे अशा शेतकऱ्यांची माहिती डीबीटी प्रणालीवर भरलेल्या माहितीशी जुळत असलेल्यांना मदत मिळणे सुलभ व सुकर होण्यासाठी (डीबीटी द्वारे मदत वितरणासाठीच्या आवश्यक) ई-केवायसी प्रक्रियेपासून

सूट देण्यात येत आहे. ज्या शेतकऱ्यांची ॲग्रीस्टॅक मध्ये नोंदणी नाही त्यांना प्रचलित पद्धतीने ई-केवायसी केल्यावर मदत वितरीत करण्यात येईल.

१३. संकेतस्थळ :-

लाभार्थ्यांना मदत वाटपाची कार्यवाही पूर्ण झाल्यावर लाभार्थ्यांची यादी व मदतीचा तपशील जिल्ह्याच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावा. तसेच या याद्या तालुका व गाव पातळीवर देखील प्रसिध्द करण्यात याव्यात.

१४. वरील प्रमाणे दि. २७ मार्च, २०२३ च्या निकषानुसार मदतीसाठी लागणारा खर्च "२२४५, नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय्य (योजनेत्तर)" या मुख्य लेखाशिर्षामधून भागविण्यात यावा. तसेच दि. २७ मार्च, २०२३ च्या निकषाबाहेरील (वाढीव) मदत यासाठी लागणारा अतिरिक्त निधी राज्य निधीमधून उपलब्ध करुन देण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५१०१०२३५७५०१५१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

SURYAWANSHI SAMPAT DASHARATH

Digitally signed by SURYAWANSHI SAMPAT DASHARATH
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=Revenue and Forests Department, 2.5.4.20=E2D0677DC3B9F523D6452EDD479C3B2EDC0887C9102B4130AE3EF3DD803B7322, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=F8D5F07D73B60D73112565DB9BAEE680FFADE9B8758D5A695368E1D3656632DD, cn=SURYAWANSHI SAMPAT DASHARATH
Date: 2025.10.10 23:59:15 +05'30'

(संपत सुर्यवंशी)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, मलबार हिल, मुंबई
२) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३) मा. उपमुख्यमंत्री(नगरविकास) यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४) मा. उपमुख्यमंत्री(नियोजन व वित्त) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५) मा. सभापती विधान परिषद यांचे सचिव
६) मा. अध्यक्ष विधान सभा यांचे सचिव
७) मा. उपसभापती विधान परिषद यांचे सचिव
८) मा. उपाध्यक्ष विधान सभा यांचे सचिव
९) सर्व मा. मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
१०) सर्व मा. लोकसभा सदस्य/ राज्यसभा सदस्य (महाराष्ट्रातील)

११) सर्व मा. विधानसभा सदस्य/विधान परिषद सदस्य
१२) मा. मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, मंत्रालय, मुंबई
१३) अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४) अपर मुख्य सचिव (कृषी), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१५) अपर मुख्य सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६) अपर मुख्य सचिव (सार्वजनिक बांधकाम), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१७) अपर मुख्य सचिव (अन्न नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग), अन्न नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१८) अपर मुख्य सचिव (महसुल), महसुल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१९) प्रधान सचिव (मदत व पुनर्वसन), महसुल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२०) प्रधान सचिव (नियोजन विभाग), मंत्रालय, मुंबई
२१) प्रधान सचिव (शालेय शिक्षण विभाग), मंत्रालय, मुंबई
२२) प्रधान सचिव (सहकार), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२३) सचिव (प. दु. म.), कृषी व प. दु. म. विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२४) सचिव (मृद व जलसंधारण), मृद व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२५) सचिव (रोहयो), रोहयो विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२६) सर्व विभागीय आयुक्त
२७) आयुक्त (कृषि), कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२८) आयुक्त (जमाबंदी), जमाबंदी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२९) सर्व जिल्हाधिकारी
३०) महालेखापाल १/२ (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर
३१) महालेखापाल १/२ (लेखापरीक्षा), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर
३२) सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी
३३) सह सचिव तथा वित्तिय सल्लागार, मदत व पुनर्वसन, नवीन प्रशासन इमारत, मंत्रालय, मुंबई
३४) महसूल व वन विभाग, कार्यासन क्रमांक मदत-१, मदत-३
३५) निवडनस्ती (कार्यासन मदत-१)